

MÜASİR DÖVRDƏ İNNOVASIYALAR PEDAQOJİ PROSESİ FƏALLAŞDIRAN AMİL KİMİ

Xədicə Azad qızı Əsgərova

Bakı Qızlar Universitetinin magistrantı

ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-1735-8976>

E-mail: askerova.xedice@mail.ru

Açar sözlər: innovasiya, texnologiya, müəllim, pedaqogika, tədris planı, təhlil.

Ключевые слова: инновации, технологии, учитель, педагогика, учебная программа, анализ.

Key words: innovation, technology, teacher, pedagogy, curriculum, analyses.

Innovasiya - yeniliyin məzmunu və reallaşmasıdır. “İnnovasiya” və “yenilik” anlayışları sinonimlərdir, çox hallarda eyni mənada istifadə olunurlar. İnnovasiya (yenilik) - yenin yaradılması və tətbiqi prosesidir, yəni elm, texnika, iqtisadiyyat və idarəetməni birləşdirən mü-rəkkəb intellektual prosesdir. O, istehsal və istehlak münasibətləri kompleksini əhatə edir. Geniş mənada innovasiya dedikdə yeniliklərin (yeni texnologiya, məhsul, xidmət, istehsal, maliyyə, kommersiya) inzibati, təşkilati-texniki və sosial-iqtisadi qərarlar şəklində mənfəətli istifadəsi başa düşülür. Bu səbəbdən də həm “innovasiya”, həm də “yenilik” terminləri eyni mənada işlənir. İnnovasiyanı yaradan və tətbiq edən insanlara innovator deyirlər. İnnovator olmadan innovasiya və innovativ inkişaf mümkün deyil. İnnovator yaradıcı, qeyri-standart tə-fəkkürə, yüksək erudisiya və savada, sahibkarlıq qabiliyyətinə malik olmalıdır. Bu xüsusi-yətlər isə keyfiyyətli təhsil hesabına yarana bilər. Təhsildə innovasiya dedikdə müxtəlif ye-niliklərin təlim-tərbiyənin məqsəd, məzmun, metod və formalarına tətbiqi, təhsilin iqtisadiy-yatı, təşkili və idarə edilməsində pedaqoq və təhsilalanın müştərək fəaliyyətlərinin yeni bi-liklər əsasında təşkili nəzərdə tutulur.

Pedaqoji proses pedaqoji sistemdə baş verir. Pedaqoji sistem komponentlərin (hissələrin) sabit və möhkəm birliyidir. Əgər bu birlikdə baş verən dəyişikliklər (yeniliklər) müəyyən edilmiş həddi keçərsə, onda sistem dağılar, onun yerində başqa xassələri olan yeni sistem əmələ gəlir. Hər hansı pedaqoji sistemin strukturu bir-birilə qarşılıqlı əlaqədə olan element-lərin məcmusundan ibarətdir [1]: 1) şagirdlər; 2) təlim və tərbiyənin ümumi və xüsusi məq-sədləri; 3) təlim və tərbiyənin məzmunu; 4) təlim və tərbiyə prosesi; 5) müəllimlər; 6) texniki təlim vasitələri; 7) təlim və tərbiyə işinin təşkili formaları; 8) təlim, təhsil-tərbiyə prosesinin idarə olunması; 9) təlim və tərbiyə prosesinin texnologiyası; 10) təlim və tərbiyə prosesinin nəticələri.

Yeni pedaqoji ədəbiyyatda innovasiya pedaqogikası (bu onun qeyri-rəsmi, şərti adıdır) təhsil-tərbiyənin paradigmasını dəyişməyi tələb edir. Paradigma nəzəri və praktik problemlərin həllinin əsasına qoyulan hakim nəzəriyyədir. İnnovatorlar belə hesab edirlər ki, klassik pedaqoji nəzəriyyə köhnəlmişdir, yeni şəraitdə indiki nəsillərə o nəzəriyyə əsasında təhsil-tər-biyə vermək olmaz. Müasir pedaqogika praktikada o qədər də dəyişdirici təsir göstərə bilmir. Belə olduğu halda o, inzibati-amirlik dövründə formalaşan ideyaları ilə ölkəmizin təhsil sis-temini “qidalandırmaqda” davam edir [3].

Pedaqoji nəzəriyyənin və onun ardınca məktəbin gedəcəyi yol təlimin, təhsil-tərbiyə pro-sesinin fundamental əsaslarını müəyyənləşdirməsindən, yeni elmin və təhsil-tərbiyənin prakti-kasının hansı metodoloji əsas üzərində qurulmasından asılıdır. Pedaqogika elmi nəzəriyyələr

sistemidir. Obyektivlik, məqsədəuyğunluq, sabitlik, ziddiyyətsizlik onun əsas səciyyəvi xüsusiyyətləridir. Hər hansı bir elmi nəzəriyyə kimi pedaqogikanın sistemini də elmi prinsip layihələşdirir, birləşdirir və saxlayır. Çünki obyektiv nəzəriyyənin əsas prinsipi ideoloji prinsip yox, ancaq elmi prinsip ola bilər.

Təhsil, təlim, tərbiyə prosesinin optimallaşdırılması bütünlükdə pedaqoji sistemə aid edilən innovasiyadır. Optimallaşdırma (optimum – ən yaxşı) mümkün olan variantlardan ən yaxşısını seçib götürmək prosesidir. Pedaqoji sistem kimi mürəkkəb, dinamik, çoxplanlı sistemdə təlim, təhsil, tərbiyə prosesinin qurulmasının və təşkilinin, orada məqsədlərə nail olmağın minlərlə mümkün variantları mövcuddur. Konkret şəraitdə onlardan ancaq biri ən yaxşı ola bilər. Onu axtarıb tapmaq optimallaşdırmanın başlıca vəzifəsidir. Bu vəzifə mümkün variantları müqayisə etmək və alternativləri qiymətləndirmək yolu ilə həll edilir.

Optimallaşdırma pedaqoji sistemin qarşıya qoyulmuş məqsədinə uyğun olmalıdır. Çünki həmin sistem o məqsədə nail olmaq üçün yaradılıb. Bu şəraitdə əldə edilən optimallıq digər şərait üçün yararlı olmaya da bilər. Ona görə ki, optimallaşdırma anlayışı həmişə konkretidir. Optimallaşdırmanın nəzəri və praktik istiqamətləri vardır.

Nəzəri aspektdə – “optimallaşdırma” anlayışının sinonim variantları hesaba (uçota) alma, müqayisə, tutuşdurma hesab olunur. Praktiki aspektdə “optimallaşdırma” pedaqoji sistemin innovasiyası, yenidən təşkili və qurulması, qarşıya qoyulmuş vəzifələri həll etmək üçün onun ən yaxşı vəziyyətə gətirilməsi kimi başa düşülür. Optimallaşdırma vəzifələrin həlli meyarlarının seçilməsindən başlayır. Optimallaşdırmanın meyarı əlamətdir, göstəricidir. Onun əsasında inkişaf prosesinin mümkün variantları qiymətləndirilir və onlardan ən yaxşısı seçilir. Məntiq tələb edir ki, meyarda ancaq və ancaq bir göstərici (parametr) olsun. Amma pedaqogikada o, kompleks halda olur. Çünki pedaqoji sistemdə baş verən proseslərin səbəb-nəticə əlaqələrini bir-birindən ayırmaq mümkün deyil. Təlim-tərbiyə prosesi o zaman optimal hesab olunur ki, orada şagirdlər və müəllimlər yüklənmir və maksimum nəticə əldə olunur. Təcrübə göstərir ki, müəllim və şagirdlərin həddindən artıq yüklənməsi onların iş qabiliyyətini azaldır və sağlamlılıqlarına pis təsir göstərir [2].

Pedaqoji ədəbiyyatda təlim-tərbiyə prosesinin optimallaşdırılmasının əsas meyarı kimi bir-biri ilə üzvi əlaqəsi olan iki göstərici əsas götürülür:

1. Müəyyən şəraitdə şagirdlərin təhsil-tərbiyəsi və inkişafında maksimum mümkün olan nəticələr əldə etmək;

2. Həmin yaşda olan şagirdlərin sinif və ev işinə ayrılan vaxt normalarını gözləmək.

Məktəbin, müəllimin və şagirdlərin fəaliyyətinin aşağıdakı səviyyələri məlumdur:

- 1) qeyri-kafi səviyyə;
- 2) böhran səviyyə;
- 3) müvafiq səviyyə;
- 4) optimal səviyyə.

Optimallaşdırma həm də qabaqcıl müəllimlərin təcrübəsinə istinad edir. Lakin onunla məhdudlaşmır. Tədqiqatlar göstərir ki, təlim-tərbiyə prosesini müvəffəqiyyətlə optimallaşdırmaq üçün müəllim aşağıdakı şəxsi keyfiyyətlərə malik olmalıdır:

- 1) yaradıcı təfəkkür üslubuna;
- 2) təfəkkür çevikliyinə;
- 3) təfəkkür konkretliyinə;
- 4) təfəkkür sistemliliyinə;
- 5) qərarlar qəbul edən və fəaliyyət göstərən zaman həddi gözləmək qabiliyyətinə;

Təhsil ocaqlarında yenilikçi mühitin yaradılması üçün, ilk növbədə təşkilati, metodiki, psixoloji tədbirlər kompleksi həyata keçirilməlidir. Məktəbin texnoloji avadanlıqlarla təchiz edilməsinə, müəllimlərin iş metodikasının innovativ xarakter almasına və onlarda yenilik etmək motivlərinin və təşəbbüskarlığın yaranmasına xüsusi diqqət göstərilməlidir. Yeniliyə meyilliyin olması müəllimlərdə ona nail olmağa stimulları artır və onları köhnə metodlarla işləməkdən uzaqlaşdırır. Münasibət dəyişir, öyrənmə motivləri güclənir. Bunlar isə müəllimlərin bir peşəkar kimi səriştəliliyinin artmasına, dərinləşməsinə qüvvətli təsir göstərir. Lakin bunlar da öz-özünə və birdən-birə yaranmır.

Problemin aktuallığı. Müasir dövrdə tədris prosesində innovasiyaların tətbiqi əsas tələblərdən biridir. Pedaqoji prosesdə innovasiyaların həm müəllim, həm şagirdlərə qazandırdığı müsbət cəhətlər və onun pedaqoji əhəmiyyətinin araşdırılması aktual məsələlərdəndir.

Problemin elmi yeniliyi. Son dövrlərdə tədris prosesinə innovasiyaların təsir dairəsi genişlənməmişdir və bu proses gələcəkdə də davam edəcəkdir.

Problemin praktik əhəmiyyəti və tətbiqi. Məqaləni orta ümumtəhsil məktəblərinin müəllimləri, tələbə və magistrantlar istifadə edə bilərlər.

Ədəbiyyat

1. Kazımov N.M. Məktəb pedaqogikası. Bakı, 2011, 440 s.
2. <https://kayzen.az/blog/pedaqoq/451/pedaqoji-prosesin-yenil%C9%99%C5%9Fm%C9%99si-innovasiyalar.html>
3. <https://www.muallim.edu.az/www.old/arkiv/2014/04/49.htm>

X.A. Аскерова

Иновация как фактор активизации педагогического процесса в современную эру

Резюме

Иновация (от английского слова «innovation», что означает «нововведение») в широком смысле означает инновации, внедряемые в педагогическую систему с целью улучшения хода и результатов образовательного процесса. Иновация, т. е. нововведение, происходит за счет внутренних ресурсов педагогической системы (в смысле внутренних). Иновации – это идеи, процессы, инструменты и результаты, объединенные в качественно улучшенную педагогическую систему. Это очень важная и актуальная задача обновления педагогической системы, требующая грамотного анализа и творческого педагога.

За последнее десятилетие многое изменилось. Были созданы новые парадигмы, концепции, инновации и инвестиции, государственные стандарты и альтернативные учебные программы, новые типы школ.

X.A. Asgarova**Innovation as a factor activating the pedagogical process in the modern era****Summary**

Innovation (derived from the English word “innovation”, meaning “innovation”) in a broad sense means innovation implemented in the pedagogical system in order to improve the progress and results of the educational process. Innovation, i.e. innovation, takes place at the expense of the internal resources of the pedagogical system (in means internal). Innovation is ideas, processes, tools and results taken together in a qualitatively improved pedagogical system. It is a very important and urgent task for the renewal of the pedagogical system, it requires a competent analysis and a creative teacher.

A lot has changed in the last decade. New paradigms, concepts, innovations and investments, state standards and alternative curricula, new types of schools were created.

Redaksiyaya daxil olub: 27.03.2024